

»Ved brønden«. Maleri af Otto Bache, 1876.

fra den svaje stængel. . . Syv søstre-engle. Så sødt forborgen . . . som dér de står i de lilla klæder *Peter Vejrup* (7). Engkarsens lille malteserkors . lod sig ydmygt trampe af får og hors . . den var engens elskede Askepot. *Olaf Gynt* (8).

LITTERATUR: (1) 689 1,270f; 634 14794; (2) 751 115; 947 8,1928,155; (3) 398 1806,613f og 1821,714; (4) 518 1800,203; (5) 161 1906/23:3100; (6) 462 34 (1930); (7) 957 44; (8) 316b 26.

Brøndkarse, *Nasturtium officinale* og *microphyllum*

Glatte og tykke planter med skøre 30–80 cm opstigende stængler, hvide blomster og smalle, buede skulper. Førstnævnte art dyrkes som køk-

kenplante (forekommer meget sjældent forvildet), sidstnævnte er hyppig i klart, rindende vand (kilder, bække). Hverken i køkkenet, medicinen eller navnemæssigt er de to arter blevet klart adskilt og opfattes derfor i det følgende som én art. Fandtes tidligere i mange herregårdshaver; de unge friskgrønne blade og skud spises som salat (1600-t ff; 1), de kan koges som kål og samles af bønder til salg i købstæderne (1761; 2), hvor de jævnligt sælges i forårstiden (1870; 3); stænglerne egner sig godt som erstatning for agurker (4). På Færøerne anvendt til salat og søbekål (5).

Indsamlingen i naturen ligger til grund for nogle gamle stednavne: Karsemose 1320ff Vinderød sogn NSjælland, Kassegård 1555ff Esbønderup sogn NSjælland, Kasbæk o. 1610ff (Karsebeke) VLolland, Krasemose 1729ff Klemensker sogn

Brøndkarse.
Flora Danica,
1761–1883.

Bornholm, Karsekær 1782ff Uge sogn Sønderjylland (6).

Brøndkarse 1560ff, brønd her i betydningen kildevæld, *vandkarse* begyndelsen af 1400-t og flg. til 1821, *romersk karse* 1680, romersk vel i betydningen 'fremmed', *vinterkarse* 1700-t, planten er delvis vintergrøn og kan plukkes næsten hele året; *vandagerkål* o. 1700, *bitterkarse* 1775 og *kildekarse* 1795 (7).

LITTERATUR: (1) 1004 1632,13; 398 1806,614; (2) 696 124; (3) 913 4,105–110; (4) 712 15; (5) 518 1800,204; (6) 148 2,42,45; 6 358; 10 220; 11 84; 495 11,1966,207f; (7) 689 2,106f.

LÆGEMIDLER

Mange nævn af 'karse' (karsæ) i ældre urte- og lægebøger gælder sandsynligvis denne art og ikke havekarse (s. 220) o.a. arter.

Saften drikkes for lammelser eller epilepsi (begyndelsen af 1400-t; 1). Knuses og blandes med brødkrummer til maveomslag for »væmmelse« (1533; 2).

Til tandvask anbefales planten knust i vin, den fjerner uhumskhed og sætter syge tænder på plads igen (o. 1640, 1700-t; 3).

Anbefalet og spist mod skørbug (4), også på Færøerne (1670, 1800; 5), indgår i »Kong Hans' skørbugsråd«, dronning Sophie (d. 1631) plejede mod sygdommen at drikke vandkarsesaft blandet med valle 13 morgener i træk (6). De unge blade har fordelende og opløsende egenskaber (7). Vinafkog er drukket for »koldpis« = smertefuld vandladning (8). Anføres i farmakopeen 1772. Planten skal kunne læge forstoppelse (Færøerne; 9).

Heste med lunge- og leverlidelse får brøndkarse (1700-t; 10). Nævnt blandt råd for koens urintrang (11), et dekokt indgives køer med »skorbutisk lungerådelse« (12).

LITTERATUR: (1) 15 47; (2) 703 1533,19b; (3) 82 82,102; (4) 697 1648,301; 49d 1,1673,267ff; 398 1806,614; (5) 181 108; 518 1800,204; (6) 72 1945,50; (7) 398 1806,614 og 1821,716; (8) 217 1807,25; 488o 150; 488i 6,1,77; (9) 518 1800,204; (10) 83 59; (11) 488i 6,2,475; (12) 696 1761,125.

Vejsennep, *Sisymbrium*

Vild sennep 1601–1821, *vejsennep* 1648ff, *strå-sennep* 1700-t vel på grund af plantens stive vækst jf. *jernurt* 1596 (nu om plante i anden botanisk familie, bd. 4).

FINBLADET VEJSENNEP, *Sisymbrium sophia*, en indtil 80 cm høj grågrøn plante med meget findelte blade, en top af ganske små grøngule blomster og lange tynde skulper. Alm. ved veje og byer, kom formentlig til landet med urent sædekorn i det ældste landbrugs tid (1).

Barberforstand 1688ff, *bartskers visdom* 1769–1821 – tidligere anvendt som blodstillende sår-lægemiddel (og mod diarré) jf. *stillingsfrø* Ærø, det ældre botaniske navn var *Sophia chirurgorum* 'sår-lægernes visdom'. *Hundesennep* 1793–1907 nedsættende i forhold til »rigtig« sennep (2).

RANK VEJSENNEP, *Sisymbrium officinale*, er noget lavere, har vandret stift udspærrede grene, små gule blomster og sylformede, tiltrykte skulper. Hist og her på ryddepladser, ved veje og byer.

I midten af 1600-t kunne på apotekerne købes en sirup af denne plante mod hæshed og gammel hoste, »med al ret bør sangere derfor lade sig anbefale denne sirup, når de får ondt af hæshed« (3). Frø af finbladet vejsennep indtages i vin eller suppe mod diarré, ekstrakt af blade og blomster mod blodspytning, hæmoroïder og kvindesygdomme, lægges knust som omslag på sår, et afkog er feberstillende og uddriver orm (4). Frøene anføres i farmakopeen 1772. Rank vejsennep har urindrivende kræfter (5).

Frøene af rank vejsennep kan bruges som sennep (5), de unge blade koges til gemyse (6). Stængler og grene af finbladet vejsennep afskåret før modningen er blevet anvendt til feje- og lokoste (7).

LITTERATUR: (1) 443 416; (2) 689 2,603f; (3) 697 227f sml. 488o 233 (1695, også mod blodspytning); (4) 398 1806,617; 718 1837,107; 239 1928,23; (5) 398 1806,618; (6) 712 52; (7) 398 1806,617 og 1821,719; 510 2,340.

Sennep, *Sinapis*

GUL SENNEP, *Sinapis alba*, bliver 30–60 cm høj, har næsten overalt spredte stive hår, lyseformede, fjersnitdelte blade og lysegule blomster; skulperne er ret korte med et lige så langt fladt næb.

Dyrkes til høst af de gule olieholdige frø, som foderplante og grøngødning, men forekom tidligere også som ukrudt på dyrket jord. Sennep var rimeligvis kendt i Danmark før Harpestræng (1200-t) (1).